

ILLESZKEDÉS -

ILLESZKEDÉS – REGIONALITÁS – TAK!

Erhardt Gábor

A regionális illeszkedés kérdésének különleges aktualitást ad a településkép-védelmi törvény, amely minden település számára kötelezővé teszi az ún. TAK, azaz *Településképi Arculati Kézikönyv* elkészítését, illetve az ezen alapuló, szintén települési szintű értékvédelmi rendelet megfogalmazását és elfogadását.

Hogy mi kényszerítette ki e törvény megszületését, az a témánktól igen messzire vezetne. A számunkra megválaszolandó kérdés inkább az, hogy van-e értelme ma Magyarországon építészeti illeszkedésről beszélni. Kell-e illeszkednie bármihez a megrendelő pénztárcáján kívül egy épületnek? Illetve van-e mihez illeszkedni ma a magyar vidéken? Olyan kérdések ezek, amelyekkel kapcsolatos vita elmaradása súlyos mulasztása a közelmúlt magyar építészeti közéletének/közbeszédének.

Vitairatnak szánom az alábbiakat, ami korántsem valakik ellen szól. A szokásosnál kicsit sarkosabb megfogalmazással a mondanivalómat kívánom plasztikusabbá tenni, és nem a másképpen gondolkodókat magamra haragítani. Tanulmányom semmiképpen sem egy tudományos értekezés, így igyekszem mellőzni a honi építészetelmélet szokásos terminológiáját, nem mellékelek irodalomjegyzéket sem. Az alábbi szöveg egymásra épülő állítások, kérdésfelvetések laza sora, amelynek feladata a téma beemelése az építészeti közbeszédbe.

TAKI

Gábor Erhardt's essay on integration may prove to be a true keynote piece. The issue of regional integration is given particular relevance today by the fact that a new Hungarian regulation requires the creation of an architectural manual (or design guide) and the adoption of protective local regulation based on its provisions. Perhaps the most important point is to decide whether architectural integration is an issue in Hungary at all. Should buildings be adapted to anything else, but the size of the client's wallet or not? And is there anything to integrate to in the Hungarian countryside? These are just some of the pressing questions that have long been avoided in the recent dialogue about the desired direction of Hungarian architecture.

Egy közelmúltban, a regionalizmusról tartott építészeti panelbeszélgetésen fogalmazódott meg az a konszenzusos megállapítás, hogy Magyarországon nincsenek olyan természeti, vagy történeti-stiláris adottságok, amelyekből normatív (!) előírások lennének származtathatók a „minőségi építészek” számára, az általuk tervezett épület megjelenésére vonatkozólag. Azaz az építésznek mindenben szabad keze van, nem kötik (regionális) illeszkedési kényszerek.

A hazai építészek érzékeny fele elutasítja a jelentést hordozó építészetet. Az ideológiamentesség – jelentsen ez bármit is – alapvető kívánalom. A „narratív” építészet látens módon a naiv, illetve a giccs kategóriájába soroltatott a fent említett összejövetelen, aminek jó esetben kijár a posztmodern (becézve pomó) jelző. Ez lett a csevegő, jelentéssel telített építészet gyűjtőfogalma napjainkra, amelynek azért vannak a kánonba beemelhető példái (pl. Reimholz Péter vidéki épületei). A helyvel való foglalkozás tekintetében egyedül a regionalizmus fogalma vállalható, amellyel szemben áll a maradi provincializmus. A regionalizmust azért illendő valamely jelzővel az azt művelőnek a saját gondolatvilágára szabni. Ilyen jelző a kritikai, aminek lényege a modernizmus alapelveinek elfogadása, és mellé a legprimerebb helyi adottságok (domborzat, tájolás stb.) beemelése. Kijelenthető, hogy a fentiekből következően a hazai main stream építészet számára a TAK-ok minimum gyanúsak...

Én abban a szerencsében és megtiszteltetésben részesültem, hogy három tokaj-hegylajai település *Településképi Arculati Kézikönyvét* készíthettem el, illetve kezdehitem bele a településképvédelmi rendelethez szükséges hatalmas gyűjtő- és szintetizáló munkába. Számomra az ideális TAK feladata nem az, hogy egyfajta tankönyvként, színes ábrákkal bemutassa az építkezni vágyóknak, miképpen helyezték el, formálják meg, vagy díszítsék fel házaikat. Sokkal inkább egy megismerési folyamat első lépcsőfokaként tekintek rá, hogy újra belakhassuk a

saját településeinket. Amelyek építészeti arculat tekintetében a 24. órában vannak a soron következő okokból kifolyólag.

Ma Magyarországon nincs egészséges építészeti közízlés, aminek egyik oka lehet „az elmúlt negyven év” (politikai, szellemi) diktatúrájának a múltat végképp eltörölni igyekvő kultúrpolitikája. Ahogy a népi vallásosság és szokásvilág eltűnt, úgy vált a teljes építészeti örökség is teljesen idegenné a településszerkezettől a háromszatú magyar ház egyetemes archetipusan át az általános díszítőízlésig. Az időközben földtől és közösségtől elszakadt, modern életmódot élő vidéki ember szabadulni igyekszik a számára terhes épített örökségtől. Akár bontás árán is. Ahogy Magyarország a tízmillió miniszterelnök/szövetségi kapitány (a sor szabadon folytatható) országa, úgy az építészet területén az *én házam az én váram* mentalitás uralkodik. Mindenki úgy gondolja: pontosan tisztában van vele, mire van szüksége, és kikéri magának, hogy bárki is beleszóljon abba, miszerint a saját telkén mekkora és milyen stílusú épületet építhet. Ugyanakkor egy családi ház jóval több önmagánál: egy család legfőbb vagyontárgya, amiben gyakran egy egész élet munkája fekszik. A társadalom mobilitása meglehetősen alacsony. Az építészszakma felhígulása, szolgáltatói szektorba szorulása, illetve az élethosszig tanulás gyakorlatának devalválódása oda vezetett, hogy a többség a megrendelői igényeknek való megfelelést tekinti elsődlegesnek, ellenézés nélkül igyekszik megfelelni az onnan érkező felszínes stiláris elvárásoknak.

A politikában az elitek a közvéleményt gyakran a populizmussal azonosítják. Az állampolgár hol szavazó, hol pedig a populizmus hordozója – állítja Schöpflin György egy interjújában. A közelmúlt világpolitikai történései ezt az alá-fölé rendeltségi viszonyt kérdőjelezték meg. Kialakulni látszik egy jól kitapintható elitellenesség az építészet területén is. Az egalitárius gondolatra érdekes módon inkább a(z új)konzervatív oldal vevő:

◀ Bocskai fogadó, Bodrogkeresztúr.
Építészet: Ferencz István,
Ferencz Marcel, 2006.
Fotó Dénes György

azt állítja, hogy nem lehet különbséget tenni egy egyetemi tanár és egy kőműves véleménye, végső soron ízlése között. A közember egyszerre kritika nélkül kiszolgáló megbízó, és az építészlet által lenézett közízlés hordozója. Az emberek többsége értetlenül áll a mai modern építészet előtt: otthon akar, otthonos köztereket látni maga körül. Erre a vágyra azonban a saját formavilágába belebonyolódó magas építészet süket, így a magára hagyott közízlés járható(nak tűnő) önkifejezési egérukat keres, elsősorban személyes média- és utazási élményei alapján. Így váltották egymást a honi családiház-építés közelmúltjában az alpesi, amerikai és mediterrán korszakok, illetve azok sajátos magyar interpretációi.

De az idegen minta követésében a magyar építészlet sem különb, ha megszakad, sem hajlandó szellemi forrásnak, inspirációnak tekinteni a Kárpát-medence épített örökségét, népi építészetét. Csak a II. világháború utáni négy évtizedben négy-öt illeszkedési ciklus ismerhető fel: hol a dánoktól, hol az olasz Aldo Rossitól illett mindenkinek elajulnia. Egyedül Makovecz Imre és

Csete György volt az, aki – sok más építészeti és szellemi forrás mellett – felvállaltan integrálni igyekezett saját építészetébe a népi építő ízlést, igaz, inkább művészi átírat, szellemi értelmezés formájában.

A Magyarországon dolgozó tervező építészeket az egyetemi/főiskolai évek alatt kizárólag új házak tervezésére képezték ki. Gondolkodásukból egyszerűen hiányzik az illeszkedés mint belső készítés, vagy legfeljebb csak közhelyes hivatkozási alapként van meg. Ez az attitűd a modern építészeti alapműveltséggel párosulva szinte kizárólag a kontrasztot eredményezi mint viszonyulási módot az adott épített környezethez, végső soron pedig a hagyományhoz.

A kilencvenes évek közepén – a magyarországi szerves építészet fénykorában – Ekler Dezső építész fogalmazta meg azt az alapvetést, miszerint egy építész számára alapvető fontosságú a modernizmushoz való viszonyulás tisztázása, megfogalmazása. Ez a gondolat napjainkban is időszerű, ugyanakkor ma egyet

még lépünk kell visszafelé: a modernitás fogalmának meghatározásával is szükséges bajlódnunk egy keveset.

A modern – a „modo” szó eredeti jelentése szerint – az éppen most világa, amely így törvényszerűen ellentmondásban van a múlttal. Mondhatni, a múlttól való félelem az egyik legfőbb belső motivációja. Feltétel nélküli haladáskényszere, forradalmi attitűdje, illetve a folyamatos, önmagán túlmutató világmegváltási vágy ab ovo lehetetlenné teszi a meglévő adottságokhoz való érdemi viszonyulást, az alázatos illeszkedést. Szinte egyöntetűen csak a kontrasztot ismeri, végső soron a tagadást. A környezet mint adottság megtagadását, a megismerés, azonosulás vagy hasonulás helyett. Én ezt gyengéségnek látom, a felgyorsult idővel szembeni ellenállás képességének hiányával azonosítom.

Az elmúlt húsz év építészeti történései, az izmusok, az egységes világlépés és végső soron a hagyomány eltűnése a hivatkozási alapoktól is megfosztotta az építészetelméletet. Az individualizáció az építészetet is elérte: a stílusok teljes feloldódásához és a választás – rosszul értelmezett – szabadságához vezetett. Az alkotó létszempléleti alapállásaként a létszemplélet-nélküliség is egyfajta elfogadott posztmodern alapállás lett. Ennek leplezésére – a társadalomtudományokhoz hasonlóan – a modern magas építészet egy saját, elvont formai és fogalmi terminológiát dolgozott ki, amelyet a laikus nem ért(het). Ezáltal a kiválasztottak kasztjának látszatát kelti, végső soron elefántcsonttoronyba zárja önmagát, definíciós bázisa kizárólag önmaga lett.

Erre erőteljesen ráerősít korunk „túlmediatizáltsága”. Ma minden csak annyiban létezik, amennyiben a médiában megjelenik, elsősorban képek által. A komolyabb gondolatok hatékony közlésére egyszerűen nincs eszköz napjainkban. A printmédiá népszerűsége rohamosan csökken, a main stream digitális média viszont csak a felszínre, illetve a feltétlen újdonságra vevő.

Az építészeti közbeszéd, az építészeti média és a szakmai elismerések rendszerre is erősíti az alkotóban, hogy nagyot kell durrannia a műalkotásnak, különben senki sem veszi észre azt. Ez generálja az élet minden területét elborító közönséges bulvárviselkedést, ami az építészetben természetesen egyfajta kultúrmázzal leöntve jelenik meg. A szemtelen kontraszt emeli műalkotássá az épületet. Az álszabadság mindenkit a sötétszürke téglaburkolatos „aligépületek” akoljába terel, szinte észrevétlenül.

Mára azonban nagyon úgy tűnik, hogy a modern építészeti esztétika „mindent visz”. Végletekig polarizált világunkban oda jutottunk, hogy az egyetemi oktatástól a main stream médiáig az építészet területén gyakorlatilag kizárólag a leegyszerűsítő terminológiával modernnek nevezendő építészet, azaz a minimalista, technicista építészet uralkodik. Ennek alapján a modernhez való viszonyulás ekleri kérdése túlhaladottnak tűnik. Az érvényesülni akaró építész számára kizárólag a modernizmushoz való hasonulás útja járható. A mai magyar közízlés – a vállalható és a vállalhatatlan egyaránt – azonban nem tud megbarátkozni a „letisztult” formákkal, az „öszinte” anyaghasználattal, egyszóval az otthonosság nélkülözésével. Lázadás azonban csak a perifériákon, a magánbeszélgetések szintjén jelenik meg. Valódi szabadságról sem a megbízói, sem a tervezői oldalon nem beszélhetünk.

Apró kitérőként itt érdemes megemlíteni Gion A. Caminada gondolatát a szabadságról. Számára ez a fogalom kizárólag egy közösségben értelmezhető. Akkor érzi úgy, hogy szabadon alkothat, ha a tervezett épület egy adott kulturális közegbe kerül az adott közeg által meghatározott paraméterekhez igazítva. Az építészet csak akkor tud a társadalomban szerepet játszani, ha a tervezés az adott környezetben gyökerezik, a helyben található anyagok felé fordul. Ehelyett mihez illeszkedik a kis léptékű „minőségi” magyar építészet?

A minden = egy kukoricagőré elvét követve egy lejárt szavatosságú nyugati minimalizmust követ, amely a kommunizmus évei alatt egyedüli minőségnek elfogadott, búvópatakként túlélő, ún. dániás építészetben fogant. Belemerevedve a hetvenes évek mérsékelt ellenálló, esztétizáló építészetébe hivatkozik ideológiamentességre, a zajos vizuális környezet indokolta csendességre, az alkotói szabadság mindenekfölöttiségére. Az átlagosnál komolyabb tervezői ambícióval bíró kollégák számára szinte kizárólag a saját formavilág kikísérletezése és kibontakoztatása a belső mozgatórugó, az egzisztenciális, anyagi boldogulás mellett.

Emellett azonban a környezetpszichológia és az esztétika hangja meglehetősen elnyomva azt súgja, hogy a környezet milyensége közvetett vagy közvetlen módon befolyásolja az emberek közérzetét, önértékét. Közvetlenül, hiszen egy rendezetlen, zagyva épített környezet – még ha minden eleme minőségi is – aligha okozhat kiegyensúlyozott közérzetet az ott lakóknak. Közvetve pedig egy egységes, de minőségi épített környezet önálló karakterrel bír, amely tartást ad az ott élőknek. Erre volt példa a múlt század elején épített, egységes arculattal bíró

munkás- és tisztviselő-lakótelepek máig tartó megbecsültsége, gyakran műszaki avultságuk ellenére is (Wekerle, óbudai gázgyári lakótelep stb.).

„Az ismétlődés mindig is érdekelt. A modern nagyvárosok elképesztő vizuális tarkaságát unalmasnak találom. Ezzel szemben a régi olasz városok egy-szótagúsága bájos. Úgy hiszem, hogy nem vagyunk képesek túl nagy változatosságot befogadni. Bizonyos dolgok ismétlődésével megelőzhető a világ monotonná válása” – mondja Gion A. Caminada.

*

U. Nagy Gábor érdekesítő, *Táj – régió – identitás* című esszéjében olyan alapvető fontosságú fogalmak építészeti aspektusát tisztázza, mint az etika, morál, hagyomány, örökség és modernitás. Különbséget tesz hagyomány és örökség között, utóbbit az előbbi tárgyiasult megnyilvánulásaként tételezve. Az örökséget kutathatjuk, katalogizálhatjuk, múzeumokban bemutathatjuk, de ez nem segít a hagyományhoz való közvetlen hozzáféréshez bennünket. Az örökséget felhasználhatja „nyersanyagként” az újító szellemű művészi inspiráció, de a hagyománnyal mint teljes létkategóriával csak a közösség rendelkezhet(ett).

▲ Nyaraló, Magyarfenes. Építész: Tóthfalusi Gábor, 2006

Illeszkedés

48

Ez a gondolat egybecseng a Hamvas Béla írásaiban olvasható kettősséggel: a szmrti és a sruti viszonyával. A szmrti maga a hagyomány, az az erő, hatás, amely élteni a srutit, azaz az U. Nagy-féle terminológia szerinti örökséget. A századforduló Huszka-féle formakutatása és Lechner Ödön erre alapuló építészete egyfajta harmonizált nyelvként használta a keleti alapú formakincset, azaz az összegyűjtött örökséget. Kós és társai voltak azok, akik ezt a formakincset, vagy inkább az azt életre hívó cselekvőkészséget visszavitték a vidékre, és szerencsésen kapcsolni tudták az ott bimbózó új paraszti élethez.

„A külső kép nem választható el a mögöttes dolgoktól, mert akkor csak álarc. A hagyomány nemcsak a formában mutatkozott meg, hanem magában a létrehozásban is. Építészeti és építési nem válhat szét egymástól” – írja U. Nagy Gábor a tudásról, ami a forma létrehozásához szükséges volt. Szerinte ma a hagyományt az éltető „elevenesség” már nem hatja át, viszont rendelkezünk egy gazdag örökséggel, „amihez közünk kell hogy legyen, amihez valamiképpen viszonyulnunk kell”.

Jó tíz évvel ezelőtt a svájci értelmiség széles körét a mindent meghódító urbanizáció gondolata foglalkoztatta. Nem kisebb volt a tét, mint a hagyományos Svájc-kép újrafogalmazása. Az amúgy nagyjából száz évre visszatekintő, alpesi legelő, faházás – mára csak mesterségesen fenntartható – idill helyére a Herzog és De Meuron építésziroda által dominált Studio Basel csoportosulás a határokon átnyúló, globalizált metropoliszokból kisugárzó urbanizációt tette volna meg Svájc identitásának. A részben Caminada által képviselt „hagyományos” Mittelland erős defenzívába szorult, ami azonban komoly reputációt eredményező innovációra sarkallta.

Az angol életmód ezzel ellentétben egészségesen, jól érzi magát az épített örökség tovább használatában. Szinte teljesen hiányzik belőlük a forradalmi

újítási kényszer, bár az urbanizáció itt is megy előre rendületlenül.

A középutat Hollandia és a skandinávok képviselik, ahol a városi lakosság arányának növekedésével és a vidék ezáltal bekövetkező elnéptelenedésével párhuzamosan természetes volt a városi értelmiség elköteleződése a falusi épületek megőrzése iránt. Sok család birtokol egy-egy ilyen vidéki lakó- vagy gazdasági épületet, egyfajta társadalmi felelősségvállalásként, megőrizve, karbantartva azt.

Hazánkban a fent vázolt kiuttalanodás mellett némi reménység a Nagy Káli Könyvben csillan fel. Belvárosi értelmiségünk krémje e könyv tanúsága szerint természetközeli, falusias, de legalábbis vidéki idillben pihenni ki a városi élet fáradalmait. Ez természetesen nem gond, sőt örömdetes, de egy érdekes, némileg ellentmondásos, eddig rejtett folyamatra hívja fel a figyelmet. Az országban egyedülként a Balaton-felvidéknek van mindenki számára egyértelmű, megbecsült és követhető építészeti karaktere. Nem véletlenül itt készült el elsőként az országban a TAK-ok előképeinek tekinthető, Krizsán András által szerkesztett *Balaton-felvidéki építészeti útmutató* című kiadvány.

A Balaton-felvidéken kívül valójában nem igazán vagyunk tudatában örökségünk értékének. Nem készültek település- vagy tájegység szintű értékleltárak, értékkataszteri felmérések. Az esetleges illeszkedési igénynek nincs sem intellektuális, sem formai „katalógusa”. Ezek elkészítésére leginkább a helyi lokálpatrióta egyesületek lehetnének alkalmasak mint megrendelők. Ezek azonban – különösen vidéken – meglehetősen forráshiányosak: a központi források, támogatók tematikussága miatt nem volt eddig alkalom ilyen projektek finanszírozására. Az értékkataszteri felmérések készítésére alkalmas építészek köre is meglehetősen szűk. Kevés helyen van főépítész, aki egy ilyen munkát koordinálhatna, vagy rendelkezne megfelelő időkerettel, hogy végigdokumentálja a saját települését. Nem feltétlenül a feldolgozás időigényes ebben, sokkal inkább a megfelelő intenzitású kapcsolat kialakulása az adott településsel. Ez akár évekig is eltarthat egy átlagos méretű településnél.

A TAK-ok készítésére a törvény által előírt rövid idő nem adott lehetőséget a települések épített örökségének valódi megismerésére, különösen nem annak

▲ Családi ház, Balaton-felvidék, Szent György-hegy. Építész: Szűcs Endre, 1998. Fotó: Dénes György

(akár kistérségi) szintézisére. Így a *Településképi Arculati Kézikönyvek* törvényszerű fél sikere – legalábbis rövid távon – borítékolható.

Az elmúlt tíz év szakmai konstellációja – finoman szólva – nem kedvezett, és jelenleg sem kedvez az elméleti kutatásnak, a formai, filozófiai, tervezési innovációnak. Az erre esetlegesen fordítható időt, energiát napjainkban a mindent eluraló felesleges adminisztráció, illetve a CSOK és az uniós pályázati dömping okozta leterheltség eszi meg.

Az építési és EU-s pályázati szabályok egyszerűsítése, észszerűsítése csak a szavak szintjén valósul meg, a rendszer azonban továbbra is az állampolgárral szembeni bizalmatlanságra épül, kormányzati oldalról továbbra is a túlszabályozás az egyetlen output. Ez látszólag messze esik az építőművészet világától, ugyanakkor könnyen belátható, hogy a szakhatóságok és az (építészek számára) átláthatatlan jogszabályok dzsungelje azon túl, hogy rettentő sok időt felemésztt, egyfajta belső öncenzúrára készíti az építészek többségét. A lehetetlenül rövid határidők csak erősítik ezt a hatást. A település arculatáért felelős főépítész vagy tervtanács csak akadályozó tényező, végső soron ellenség lehet ebben a helyzetben.

A megismerés és a megismert karakterhez való illeszkedés, az értő továbbgondolás időt és erőbefektetést követel. Ennek hiányában törvényszerűen marad a kontraszt mint egyedüli építészeti viselkedésmód.

A modernizmus ellentmondásos viszonya a múlthoz, illetve formai orientáltsága azt eredményezi, hogy a régire mint skanzenben őrzendő ócskaságra tekintünk. A szerves folytatásra nem igazán volt affinitása, műveltsége, tudása, beleérző képessége. Jóval egyszerűbb megtervezni egy kontrasztos műemlék-kiegészítést, mint egy stílusban egyező, harmonizáló tovább- vagy visszaépítést.

Fontosabb megépíteni a világépítészet 34 562-ik látszó beton kockaépületét, mint az adott településképet egy példamutató épületfelújítással, bővítéssel, vagy ne adj' isten, egy illeszkedő, új épülettel gyógyítani.

Ahogy nem kutattuk településeink épített örökségét, úgy a korszerűsítésnek sem alakult ki a megfelelő gyakorlata. Nincs közvetlen átjárási lehetőség a százéves háromszatú magyar lakóházból az „amerikai konyhás” mediterrán házba. Legfeljebb nyaralóként tudjuk elképzelni a vidéki épített örökség javát adó, egy

traktus széles hosszúházainkat. Némileg érthető módon. Az illeszkedésnek ugyanakkor több módzata is lehetséges, amit nem kell nekünk kitalálni, hiszen mind külföldön, mind belföldön léteznek referenciák, követhető gyakorlati fogások. A tömeg konzerválása és teljes belső átépítése Svájcban, Belgiumban bevett szokás. Az utcai tömeg megtartására és a hátsó terek szabad formálására is számos példát találunk a vidéki Franciaországtól Szűcs Endre Balaton-felvidéki családi háznak is alkalmas nyaralóépületeiig. Az illeszkedés elképzelhető a makovecki szellemben is, amely visszaásva a gyökerekig a szellemi alapot menti át az új lakóépületbe (lakókonyha gondolata, az építés szavai, a település néprajzi, régészeti öröksége). De az is bőven elég lenne, ha megfogadnánk Joze Plecnik szavait – miszerint az épületnek a szomszédaival kell párbeszédbe keverednie, és nem a kortársaival.

Ha innen nézem, művészi kérdésről, ha onnan nézem, építészeti, tervezésméleti kérdésről van szó. Ez jó, mert a továbbgondolásra több szálon is van lehetőség.

A TAK-ok – tetszik, nem tetszik – a közeljövőben ki fognak kényszeríteni valamilyen választ az illeszkedés, és végső

soron az identitás kérdésére minden magyarországi településen. A téma legalább bekerül a közbeszédbe, épülni fognak házak e szempontok figyelembevételével. A településképvédelmi felmérés és vizsgálat (materiális) anyaga – mint örökség – hatással lesz az építészetre. Ez lehetőséget ad arra, hogy az elméleti, tudományos kutatás is a nyomába eredjen a témának, ha másért nem, a „tömegvonzás” okán. Biztos vagyok benne, hogy hosszú távon az építészet területén nem tartható a fent tárgyalt polarizáltság. A vidék építészetének el kell jutnia a normalitásig.

Szerencsére már ma is dolgoznak olyan alkotók az ország egy-egy szegletében, akik értik a múltat, vagy legalább megvan bennük a szándék a múlt megismerésére. Nem szégyellik az azzal való azonosulást, képesek ezt az örökséget hagyománnyá formálni, valóban szerves építészetet művelni, ami korántsem annyira látványos vagy drámai, mint a modern építészet remekei. Igyekeznek munkáikkal egy egységes szövetet létrehozni, amelyek identitása van, amelyben van esélyük a valóban egyedi, valóban modern épületeknek érvényesülni. Nem minden portán egynek, hanem településenként legfeljebb egy tucatnak. Mondhatjuk, hogy ez a legkevésbé hálás és látványos része az építészetnek. Fáradásainak gyümölcse a magától értetődő rend újratemtése.

Számomra – Tokaj-Hegyalján dolgozó építész tervező számára – az illeszkedés, illetve annak hiánya nem igazán égető probléma. Szerencsémre eddig (szinte) kizárólag olyan megbízókkal találkoztam, akik részéről egyértelmű elvárás volt a történelmi borvidék épített örökségének védelme, illetve új életre keltése. Szinte mindennapi tapasztalat a háromosztatú magyar ház identitás-teremtő ereje az egyszerű lakóépületektől a mádi Rákóczi–Aspremont-kúriáig.

Jó lenne ezt a vidéki Magyarországon általánosan meglovagolni. Minél több háromosztatú lakóházat megmenteni, felmérésekkel, kutatásokkal megfejteni a transzcendens és a hétköznapi

használati üzenetét. És megpróbálni – magától értetődő természetességgel – újra belakni. Egyszerre frissnek, de mindeközben időtlennek lenni. Ahogy azt tették Kós Károly és a fiatalok a századfordulón. Illetve az 1930-as években Svájcban, amikor a ma ismert zsalugáteres, muskátlis faházakat építészeti identitásuk alapjává tették. Természetesen tisztában vagyok vele, hogy időközben eltelt majd' száz év, ami azonban az azóta rendelkezésre álló tapasztalatok tekintetében előny is lehet.

Az e lapszámban, valamint a 2017/4-es számban bemutatott, a közelmúltban a TTT program keretében megépült tanuszodák nagyon jó kortárs példái e törekvésnek. A maga egyszerűségében, természetes módon hoz egy – nem túlzok – metafizikai többletet ebbe a profán épülettípusba. Az épületek arányosak, funkciójukat formájukkal jól kifejezik, és egyszerű (népi) építészeti elemekkel az adott helyhez kapcsolják. Nincs bennük semmi a szerves építészetre kívülről ráaggatott erőszakos

„narráltságból”. Csendesen állítanak valamit ezek az épületek, helyről, magyarságról, egészséges nemzet tudatról. Méltó folytatói a makoveczi gondolatnak, de tudomásul veszik a kor szavát, miszerint – bár a mondanivaló nem nélkülözhető, de – a sok fecsegés és nagyotmondás mellett/miatt ma nincs helyük erős állításoknak.

Ahogy a közelmúltban elhunyt Albert Gábor mondta egy interjúban: *„Apám egész élete során semmi kiemelkedőt, vagy nagyot nem alkotott... Nem volt híres, nagy, csak minden helyzetben becsülettel teljesítette a kötelességét. Ezt, hogy »csak« kiemelve, idézőjelbe szeretném tenni, mert véleményem szerint ennél többet az embertől kívánni nem lehet... Örölnék, ha a fiam, a lányom, a leszármazottaim, ismerőseim, és akik szeretnek, így emlékeznének vissza rám, mert ez a »csak«, különösen a mi történelmi helyzetünkben, valójában maximum, vagy legalábbis közel áll a maximumhoz. Ez a »csak« az első és legfontosabb...”*

▲ Borászat, Tarcál. Építész: Salamin Ferenc, 2012